

CONTRAPUNCT

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BIBL. UNIV. CLUJ-SIBIU
Nr. 392-1945
Exemplar legal

Anul II
Nr. 1-3

Martie, 1942

CONTRAPUNCT

Redactor responsabil:

LIVIU LINȚIA

Redacția și Administrația

Timișoara I.,

Bul. Carmen Sylva No. 44

Telefon: 42-52

Inscris in Reg. publicaț. sub Nr. 92/1941 Trib. T.-Torontoal

CUPRINSUL:

- Ilie Ienea*: Fragment
Miluță Lapteș Dorna: Epigrame
Ionel Olteanu: Taci
Elvira Damian: Te așteptam
Vasile Sima: Noapte
N. Pârvu: Cerul ne pândește
Thodor T. Petruc: Rechizitoriu în loc de eseu
literar
Niculai Crișan: Macabră
Niculai Crișan: Desamăgire
Andrei A. Lillin: Problema „Cuvântului“
În marginea unui pasaj din
„Diferențialele divine“
Miluță Lapteș Dorna: Epigrame

CRONICĂ LITERARĂ

- Nicolae Dufte*: Radu Tudoran, Un post la
răsarit

DINCOLO DE VREME

- N. Crișan*: Iovan Iorgovan

INSEMNĂRI

Abonamentul: 150 Lei.

Abonamentul pt. inst. și de încurajare: 500 Lei

Numărul 15 Lei

Apare lunar

FRAGMENTE

Romul Ladea

Iovan Iorgovan

FRAGMENT

Am o sanie cu doi cai.

— Hit, voinicii mei! le strig eu tare. Să întrecem gândul. Știți voi ce-i viteza fără țintă?! Ați înțeles!? Vom fugi indiferent unde și de aceea nu vă pun în frâu. Hai, plecați! Mi-e dor de peisajul nud. Urcușul, dealul, culmile și căderea în prăpastie! Mi-e tot una. Simt nevoia unei beții. Vreau să es din mine. Din zgură. Din automatism. Din acelaș nivel. Zburanți, sirepii mei! Ca să-i dăm tăcerii melodii, șederii aripi, nimicului figurj. In lături poarta!

Ah, cu ce guri reci îmi sărută fulgii fața. Și ce serafic în acelaș timp. Mulți! Cu câte arome! Neîntrerupt! Pe buze. Pe frunte. Pe pleoape! Hei! Plecați odată! Nu fiți de piatră. Enervați-vă, săriți în hățuri, ridicăți-vă în două picioare, sforați și aprindeți-vă ca praful de pușcă! Dar apoi, zmeii taichii! Așaa! Ca în vis. Că nu-i lucru mare! O clipă se încoardă arcul și săgeata a plecat...

E un șanț aici? Fiți fără grijă! Nici o frică obstacol!! El vă provocă forța numai. Monotonia, proștilor!...

Dece cântă clopoțelii voștri? A cui atenție atrag? Nu cumva sunt pentru voi, copii?! Ei, pe naiba naibii! Ca să tot pășiți, vi se anină sunete de suflet! Tristetea lor vă cheamă... Bucuria lor vă strigă... Ascultați-le, atunci! Cel puțin o clipă, dar adânc. Căci infinitul se propagă în ele... Alimer tul vostru cel indispensabil.

Și acum, hit-hiee! Că muriți de un gol interior, dacă nu pășiți într'una.

Tot e alb în jurul meu și cerul ninge cristale neîncetat. Vai, câte vitrine voi mai decora cu ele și câți nu mă vor deochia și câte nasuri nu se vor turti de sticlă privindu-le.

— Eh! aud pe unul.

— Se vrea original! va întregi vecinul.

— Un fapt e cert: umblă ciudățenii! Se va asocia al treilea.

— Data trecută a expus tot felul de frunze.

— Un adevărat muzeu.

— Ce să-i faci! Fiecare cu mania lui.

— Da, dar mă miș cum se topesc. Inlăuntru pare a fi cald. Dovadă e că vânzătoarea are decolteu.

— Admirabilă remarcă!

— Trebuie că sunt artificiale.

— Precis! Altfel, s'ar dizolva și ele.

— Sați nește, zice unul mai vulgar, că mă revoltăți. Ce tot bârșiți cu gura aia care parcă e de viespe? Naturale sau nu, n'are importanță! Cheștiunea e că le privești. Incolo pot fi de carton, căci nu mă interesează.

— Greșești, domnul meu, greșești teribil! spune un al nu știu câtelea mirat. Au valoare tocmai pentru că sunt artificiale. Cugetă! Prin aceasta durează...

— Ba, să mă scuzați! Discuția e inutilă. Nu vedeți că ele sunt din însăși materia lor?! Atunci ce voiți mai mult? Pe mine mă intrigă numai faptul că temperatura nu le alterează. Vezi, aici e imposibil să nu fi intervenit ceva magic.

— Da, da, da, da, (rostește unul mitralieric) domnuleee! Proprietarul lor este vraci!

— Aaa! se miră corul.

— Nu mai spuneți!?! De unde ați aflat-o?

— Păi, eu să n'o...?! De mine nu scapă, ce să mă laud, nici dracul! Daaa! Am un nas, așa, care miroasă și banii din casa de fier! Ascultați!! Contemplu aceste giuvaere de zahăr ceresc, expuse și după sticlă și căzute și de sus, concomitent, de foarte lung timp. Nu exagerez când vă afirm că am fost primul care s'a oprit în fața lor și numai după mine ați venit dumnevoastră toți ceilalți, unul câte unul, atrași de un simț gregar. Dar, ca să revin, pe când stăteam încă singur numai ce mă trezii că pe poarta dela stânga țâșnește o sanie trasă de niște cai ca fulgerul.

— Cine-i individul din ea? întrebai pe un trecător care chiar în acea clipă trecea pe lângă mine.

Drept răspuns îmi arătă cu degetul expoziția dinaintea noastră și apoi zise:

— Stăpânul.

— Inșă ce fel de creatură este el, că o conduce fără frâie?!... La bicicletă am mai văzut! Și nu se răstoarnă, ai?!

— Omul ridică misterios din umeri.

Intr'adevăr, sania se întâlnește cu automobile, trăsuri, tramvaie și cai pe strecurară printre toate, fără nici un accident, până pieriră cu bizarul cărăuș cu tot.

— Doamne ferește!

— E purul adevăr! întărește cel cu povestea.

— Ne-ați dat o probă peremptorie că nu-i ca toată lumea!

— Nu v'am spus eu?!

— În cel mai bun caz, e un grandoman și prin toate abaterile dela comun vrea să se cîstingă.

— Ne sfidează!

— Cu demonstrațiile lui!

— Cu preocupări unice!

— A, asta e nimic. Să-l vedeți cum circulă pe stradă.

— Cum? întreabă toți deodată.

— Cu ochii 'nchiși? insinuă un spiritual.

— Șchiopătând? adăugă al doilea.

— Nuu! Fiți puțin mai serioși! Merge parcă și-ar fi lăsat sufletul acasă și și-ar fi trimis numai corpul la plimbare. Face impresia că nu-i place nimic. Nici cum sunt oamenii, nici cum vorbesc, nici cum și-a croit istoria...

— Ah, aristocrat al spiritului! Cel mai ușor lucru e să critici. Scuzați-mă că v'am întrerupt!

- Exemplul lui e periculos.
- Nemaipomenit!
- Fantastic!
- El susține că omul trebuie să fie un etern căutător de forme.
- Adică să nu prezinți nici odată un obiect prin ochii experienței altora și nici de două ori tu însuși în acelaș fel.
- Curată neurastenie!
- Dece? Fiindcă e inamicul stereotipului? Să ne gândim bine!
- Fugi încolo, că dumneata ești de ai lui, când vii cu astfel de întrebare!
- Pardon!
- Nici un pardon! Dacă îmi convine lumea precum e, dacă refuz să o văd prin interpoziția speculației și întotdeauna prin altă propoziție, dacă admir mușcata din glastră și nu pe cea depe pânză ce ai să mă tot toc dumneata cu analize, cu esențe, cu deducții cu teze, cu antiteze, cu sinteze?! Fire-ar a dracului să fie filosofie, știință și artă! Mai lăsaține în pace odată, pentrucă ne trăsnește și nouă să trăim, uite așa, direct și fără alambicări!
- Corect!
- Just.
- Să ne mai slăbească deci respectivul!
- Nu-i întemeiată părerea mea?! iscodește cel cu împrecția, pentru a-și dubla succesul.
- E genială, domnule! Totul e așa cum susțineți dumneavoastră. Ce avem noi nevoie de fraze elegante, proaspete și întotdeauna după o altă modă? La ce ne folosesc? Pentru domesticitul vrabiilor?!
- Ca să vorbim pasărește, sigur!
- Nu-i așa?! Impărtășesc, de aceea, punctul de vedere pe care ni l-ați expus cu atâta claritate și dați-mi voie să vă consider ca pe veritabilul nostru reprezentant.
- Urmează o cascadă de bravo-uri și plescăit furtunos de aplauze.
- Sunt afectat... până în rădăcinile sufletului meu... de manifestațiunea dumneavoastră, răspunde reprezentantul. Ea se vede că izbucnește dintr'o convingere vulcanică și ne cutropește ființa cu lava unei sincerități de neînfrânt!
- Sublimă construcție! șoptește unul.
- Nouă ne trebuie, continuă oratorul, omul care să asculte păsul mulțimii, să respecte tradițiile ei chiar stupide și să nu-i așeze, dintr'un exces de fiscalitate literară, noi și noi impozite însuportabile pe gând!
- Așa-i!!!
- Nouă ne trebuie, ridică tonul cel cu priza, omul care să ne reprezinte așa cum suntem și fără a ne falsifica ființa noastră specifică!
- Acel spirit reprezentativ cine poate fi însă altul decât dumneavoastră! întrerupse unul oportun.
- Cade o ploaie de aplauze.
- Vă mulțumesc, răspunde cel ales cu fața împurpurată de triumf, pentru acest nobil certificat imprimat cu palmele dumneavoastră!...
- Ah, ce expresie divină! rosti tare admiratorul.
- ... El îmi dovedește... cu vârf și îndesaș că plec pe calea cea bună. Convingerea mea neclintită a fost, de copil mic, că noi trebuie să fim

neaoși, că trebuie să viețuim ca părinții noștri și că noi trebuie să ne conservăm intacti față de beneficiile așa numitei civili-za-ții!

— Splendid! exclamă o cucoană cu tenul ca un măr care a supraviețuit culesului următor.

— Astfel mai înțeleg și eu să fie lucrurile!

— Are bun simț și pace.

— E clar văzător.

— Da! Da!

Hit-hjee, călușorii mei! Nu vă îngrijiți că ninge. Mersul vostru continuu va scutura această blană rece și nu veți fi îngropați sub ea. Ne vom învăța apoi cu frigul, fiți voi siguri, și atât de mult îl vom iubi că vom detesta căldura. Nu vedeți că apa a făcut din cauza lui flori albe? Ea, despre care nu demult am învățat că-i încoloră și că n'are formă? Când a fost pământul mai frumos? Când au răsărit atâția ghiociei deodată? Când ați mai fugit peste cuvor de spumă?

Ilie Ienea

Epigrame

LUI V. R.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

„Dar de mai cazi 'n recidivă

„Ești vrednic chiar de condamnat,

— răspuns: —

Prefer să fiu și condamnat
La ocnă închis într'o celulă,
Decât să mor nevinovat
Lovit de-o epigramă nulă! —

ACELUIAȘ, — care nu mi-a răspuns în termen de 24 de ore după cum ne hotărâsem. —

Acum eu te-am condamnat
Să pot salva literatura,
Fi'ndcă destul ai profanat
Epigramiștii și cultura. —

Miluță Lapteș Dorna.

Taci

Taci suflete, taci
că 'n noaptea asta cocoșii au cântat de cu seară
și poate omul de ceață a intrat în sat.
Taci, că-ți aude răsufierea
și înainte de revărsatul zorilor
poate te găsește
și cine te mai scapă
de 'ntunerec.

Nu mai plânge, taci,
n'auzi caii dimineții cum s'apropie?
... Și poate 'n coamă-ți aduc
bob de lumină,
strop de ploaie
sau pustiu.
Taci, că-s așa de departe de tine
și-aș vrea să te gălesc,
să te 'ntâlnesc.
Unde ești?
Unde ești?

Ionel Olteanu.

Te așteptam

*Te așteptam în castel de fildes
înfrățită cu florile toamnei
cu palidele crizanteme,
atât de dragi sufletului meu.*

*Prințul meu!
Ochii tăi erau oțel
și cer
și mare ne'nțeleasă.*

.

*Nu te mai visez acum —
Lungi sunt nopțile
și zilele lungi
Și numai vântul
mângâie lin
coardele harfei*

Elvira Damian.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Noapte

.
*Noaptea asta nu-i bună:
Prea e lămurit și vânăt
Cearcănul pe lângă lună.*

*Suflete, în besna-i rece
Golul vrea să te închidă —
Ca pe logodiți furcii
Turnul vechiu de cărămidă.*

*Sângerând, pustiu de singur,
Pari o frunză slăbănoagă
Tremurată peste ape . . .
Ingenunche și te roagă! . . .*

Vasile Sima.

Cerul ne pîndește

*Iși spăla amurgul rănile'n ape,
Umbra firelor de iarbă tremura.
Duhurile noastre fericite-aproape
Se temeau că cerul le ura.*

*Intinzi mâna, mâna să-mi apuce,
Ți-aud glasul pînzuit de-o ceață:
„Frați de cruce, pîn' la cruce
Și'ntr'o viață, dincolo de viață.*

*Iși spăla amurgul carnea'n ape,
Umbra trupurilor noastre, cenușie,
Tremura la fiecare soaptă aproape
Urmărind-o luna plină și sașie.*

N. Pârvu.

RECHIZITORIU

în loc de eseu literar

1914.... 1915.... 1916... 1917...

11 Noembrie 1918. Totul se termină, iar în primele rânduri apar distrugătorii. Acei ce nu și-au făcut datoria pe front, dar și-au făcut avere în spatele lui, pentru a putea continua și ține popoarele în ghiarele lor, încep să facă noi războaie: Războiul economic în loc de războiul militar, războiul roșu în loc de războiul alb, războiul pe ascuns în loc de războiul pe față.

Adevăratul artist fiind un Orfeu, care transformă fiarele în oameni a trebuit distrus.

În locul lui au fost cocoțați toți nechemaii care neputând înnobila arta, au „deshumanizat-o“.

În loc să facă artă ei căutau să facă bani. Timpul era banj; nici o altă expresie mai înaltă nu au găsit pentru el.

Artă pentru artă, suflet, inimă, toate au căzut la pământ în fața banului.

Plăcerea de-a creia nu conta, conta celebritatea, și pentru a ajunge la ea trebuia să scrii ce ți se dictează nu ceea ce simți.

Scriitorii au ajuns adevărați „fabricanți de literatură“. Superficialitatea și falsificarea era nota lor dominantă. După o excursie de 2 săptămâni într-o țară scriau trei volume despre ea. Maestrul beat sau în stre de trnșă, mergea să creeze. Idei? nu. Fraze! asta da.

Titlurile ca „Ars Amandi“ au fost înlocuite cu „Arta de a Parveni“.

Dragostea a fost înlocuită cu ură, caracter cu perfidie, sacrificiu cu lașitate, floare cu hoit, lună cu balegă.

Într'un cuvân: frumosul cu urâtul.

Isolda a fost înlocuită cu Lady-Chatterley, Tristan cu amantii ei: Andromaca cu Monica lui Margueritte soția cu prostituata.

Priviți unde a ajuns femeia, priviți unde a ajuns mama.

Specificul național? patriotismul? niște prostii; jos cu ele, nu există. Istoria? vorbărie goală. Mommsen un nimica. Un Ștefan Zweig, un Emil Ludwig? aceștia da, bravo istorici. Viețile lor romanțate, asta într'adevăr istorie.

Jaques al lui Roger Martin du Gard, un om care refuză să creadă într'o patrie și să lupte pentru ea, un om care se teme de luptă, acesta e într'adevăr un om. Cartea („L'Été 1914“), merită într'adevăr premiul Nobel pentru literatură.

În muzică au fost și mai reușiți. Au furat muzica de la negri. Fu-

rat complet? nu. Au scris și lucrări originale. Procedul era foarte simplu și necesita mijloace foarte reduse. O serie de portative și o ladă cu note erau mijloacele. Procedul? luau un pumn de note și le aruncau pe portative.

Un pumn de pătrimi dădeau un tango, un pumn de optimi dădeau un slow-fox, iar un pumn de șeasprezecimi dădeau teribilul fox-trot.

Fiecare din acestea puse în măsura de $\frac{3}{4}$ dădeau un vals. Mai lent sau mai săltăreț, după cum avea o mamă tango, sau una fox-trot.

În pictură am ajuns și mai rău. Picturile au ajuns adevărate labirinte din paginile distractive ale revstelor de jocuri încrucișate. În loc să vezi forme vedeai echere, în loc să vezi capete, vedeai cuburi. Formula era 1 tablou la zi. Ce? erau ei proști să lucreze 5 ani la o Gioconda ca Leonardo Da Vinci. Ce? erau ei proștișă lucreze lucruri atât de simple

Fiecare poate spune despre Gioconda, că e o femeie.

Să-l vedem însă pe acela care ne va spune ce reprezintă tablourile noastre.

Sculptura, se rezuma la statui făcute oamenilor politici și potentatilor de azi. Chiar dacă nu erau prea bune, erau însă bine răsplătite în bani. La întrebarea: „Dar ce s'a făcut în cei 20 de ani de după războiul Mondial”? răspund alții pentru mine:

„S'a deshumanizat arta“.

Rezultatul acesta 20 ani! S'a ajuns a se convinge lumea asupra civilizației Abisiniene care luptă contra barbariei Italiene, asupra cuvântului de onoare englez, care luptă contra sperjurului german, și în fine s'a convins lumea asupra patritismului unui Fay, Cot sau Leon Blum.

O! tempora o! mores.

Desigur, au fost și adevărați artiști, care deși desconsiderați de vulg și numiți retrograzi de critici, au făcut într'adevăr artă pentru artă, au creat din sufletul și sensibilitatea lor și nu din ordinul altora. Au fost puntea dintre trecut și viitor.

Și astăzi când toată această artă „deshumanizată“ se prăbușește ca un castel de joc de cărți, împreună cu lumea pe care au creat-o ei sunt aceia, care se ridică, și ridicându-se, ridică cu ei arta, acolo unde e locul ei: deasupra tuturor și deasupra tuturor.

Thodor T. Petruc

Macabră

Sufletul meu e cavoul,
Regescul cavou în care
Scheletele-amintirii
Dansează când noapte e ploae afară, și-i vânt.

Ploaua, ploaie deasă ...
... Și ceață și vânt ...
Și frig ... și noroiu ..

Au bocănit străinii în porțile de aramă ale cavoului
— Au bocănit în noapte umbre,
Venite de sus, pe calea lactee,
Cu facle de stele în mâini ...

Scheletul vieții,
Cu craniul strâmb,
Pe oase cu haina de aur
— Haina de aur bucăți zdrențuită, —
A răs.
Ș'a mers să deschidă luminii de-afară.

... Un șuer de vânt
Și ceață, și frig și ploae-a intrat
Volbură, pe poarta deschisă ...
Scheletul vieții-a gemut,
Și zdreanța de haină de aur
A frig ș'a strâns peste oase,
Ș'a răs ...

... Prin norii de noroiu
Sfâșiată, luna-a privit înăuntru ...
... Înăuntru o candelă s'a aprins
Și moartele-amintiri au răs,
Răs sec de schelete
Ce ascultă cum osul cu zdrențe de aur pe el de grăește:
... „Frați, a bătut prietenia la porți“,
„Priviți: candela ei arde“ ...
... „Frații a bătut dragostea la porți“
„Ascultați ... plânsul ei se departă“ ...

... Ploua ploae deasă ...
... Și totul era mort ...
Doar hora scheletelor
Era vie ...
Hora scheletelor luminate de candela nouă
Și plânsă cu lacrimi de sânge, de lună

Niculai Crișan.

Desamăgice

Mamă,
Cărările pe care umblau is pustii,
Și-s înecate 'n zloată și noroiu ...

Mamă,
Ți-am căutat căldura — poate —
In iarnă ...
In vin ...
In femei ...
In scris ...

... M'am regăsit aici pe mine, mamă,
M'am regăsit în fiecare
Bulgăr de noroiu,
Ce-l fărâmam
Cercând să aflu aur ...
Infrânt, / Central University Library Cluj
Mă 'ntorc la tine ...
Dar știu că drumurile mele
Mamă,
N'au întoarceri ...

II.

Am să mă 'nec și eu
In tina drumurilor mele
Sau poate 'nfrânt
Și îmbătat
De vin și viață,
Am să cerc să te găsesc
Acolo ...
... Va fi aceasta, mamă,
Intr'un început
De primăvară,
Când primii muguri mă vor plânge
Cu lacrimi de ghiată topită ...

Ș'atunci în locul plânsului meu
Vieții,
Va râde soarele, mamă ...

Niculai Crișan.

ANDREI A. LILLIN

Problema „Cuvântului“ n marginea unui pasaj din „Diferențialele divine“

Niciodată problema priorității „Cuvântului” ca temeiul cunoașterii, cum o prezintă Martin Heidegger și Ernesto Grassi în raport cu caracterul revelatoriu al însăși ființei umane, înzestrată cu o dispoziție „spre”, prin care ni se descoperă esențialul din noi, nu a apelat mai direct și mai stringent la atențiunea noastră, ca în zilele primei noastre întâlniri cu „Diferențialele divine”, cartea centrală a sistemului de gândire al dlui Lucian Blaga, prin care ontologia umană a găsit o nouă fondare metafizică, repauzată pe categoria „echilibrului” — cum ne place personal a denumi actul de creație cu obiectiv limitat al Marelui Anonim. După Grassi, care dezvoltă tema Logosului cu ajutorul conceptelor fundamentale ale Filozofiei heideggeriene, problema adevărului este o problemă de lămurire și de limpezire existențială, întrebarea: cum ni se poate revela ființa și de unde, găsindu-și deslegarea prin caracterul mijlocitor al unui moment de „Stimmung”, în sensul invitațiunii spre lămurire de sine însuși. Vom vedea ulterior, folosindu-ne cu acest scop de chiar unele concepte ale filozofiei blagiene, cât de adânc se întrepătrund de fapt aceste două realități: a Cuvântului și a omului, apelând imperios la aceeași ingradire ontologică, deși în conștiința obișnuită a vremii, înrăurită de atmosfera de rigoare doctrinară a Bisericilor creștine, ele cad atât de departe una de cealaltă, cu toate că îndemnul inițial al lui Isus: „fiți ca și mine” ar fi trebuit să ducă la concluzia că El nu observa nici o deosebire esențială între Dânsul și restul omenirii, căreia i-a vestit „împărăția din noi”. Palingeneza preconizată de Isus, ca mijloc de reintegrare a omului în absolut, a fost de fapt ulterior greșit interpretată de metafizica creștină, prin degajarea de uman a dispoziției „spre” și însumarea ei printre elementele vocaționale ale conceptului messianic, ca un act de a u t a r h i z a r e din cele de care — după Dl. Blaga — se teme Marele Anonim, generații de-arândul irosindu-se în lupta de a o justifica prin dogma Trinității — ca supremă realitate existențială transcendentală câtă vreme în intențiile Mântuitorului a stat crearea unei singure realități absolute și aceasta imanentă omului: Iubirea. Cunoscând caracterul specific al acestui imperativ, nu întrezim de fapt momentul dela care începând Filozofia dlui Lucian Blaga ar înceta a mai fi creștină, căci limitele creștinismului nu pot fi trasate de virtutea unor teme dogmatice, ce suferă o delimitare în timp și în spațiu, sensul lui fiind cel arătat: al adâncimilor noastre spre care ne invită „Rugăciunea” lui Isus, având ca Mediu complementar de reflexie „credința”, ca o înțelepciune aparte: foarte asemănătoare cu „agnosticismul înțelegător” al Filozofiei blagiene. Rugăciunea lui Isus reprezintă de altfel singurul moment universal în lăuntrul fenomenului creștin, plural nu numai în privința formelor de cult, ci mai ales în privința imperativelor etice de ultimă analiză, dintre care

„Iubirea” — prin care Dumnezeu se iubește pe sine însuși prin creațiunea Sa, termenii din urmă fiind chiar evident legați de figura lui Spinoza, suferă ca și toate celelalte, de care va cădea vorbă în paginile ce urmează, ori de-atâtea ori o îngrădire subț regimuri rasiiale specifice, ele fiind legate — organic — de omul din noi, la care apelează voința Mântuitorului și spre care ne chiamă glasul veghei noastre în singurătate.

Ca și pentru Kierkegaard sau Heidegger, tot astfel și pentru noi. Filosofia nu este câtuși de puțin o pură activitate intelectuală. Inceputul ei nu este mirarea, postulată de doctrina lui Platon și Aristotel, ci ceva cu totul distinct: sentimentul care însoțește conștiința omului că, e singur pe această lume, un „eu” abandonat, și deci „disperarea” care răsare în baia acestui sentiment al izolării toată viața noastră-orice activitate a noastră, fiind aservită inevitabil acestei unice nevoi: de a transcende în-singurarea. Zbuciumul sufietelor cuprinse în inevitabilul ei, este titanic, deși în fond numai prin însingurarea lui, omul ajunge la clarificarea cuprinsurilor cele mai intime ale existenței sale, ceea ce presupune într’o mare măsură o abstrangere a conștiinței dela temporalitate. Astfel, cultura ca cunoaștere în occident înseamnă de fapt o supratemporare a valorilor, Filosofia occidentală cunoscând chiar genul meditațiilor inoportune etc., față de care iarăși în orient cultura ca cunoaștere echivalează cu o a-temporalizare a clipei meditative, acesta coincizând cu retragerea din iluzie; fiecare absolut în concordanța cu mișcările de reflex pe care le-am supus unui examen prealabil în studiul nostru „Analysis situs”. Prin corelația specifică între omul român și peisajul se explică de altfel și motivul, pentru care dorul — cu rădăcini deopotrivă în vechea limbă pierdută a bășinașilor geto-thraco-daci, ca și a Romanilor, poate să însemne în limba celor din urmă, desigur mai rațională „istetiime” și „înșelăciune”, apreciând „gândul” care însoțește „neliniștea” celui însingurat, ca un simplu truc asklepic de suspensiune a singurătății. Interesantă apreciere, care antidatează cu cel puțin două milenii procesul, în consecința căruia germ. „Wahn” însemnând inițial „dor”, a fost confundat până în cele din urmă cu „Wahnsinn” nebunie, la fel cum idg. * dhuolos căruia corespunde ags. dwelian a induce în eroare, a ajuns în limba actuală sub forma „toll”, însemnând acum „zănatic, posedat, nebun.”

Durându-și încetul cu încetul Tempulul gândirii sale, pe care-l anunțase încă primul volum de aforisme și fragmente din 1919, Dl. Lucian Blaga încearcă pe o pagină a Diferențierelor divine, care formează chiar cupola clădirii, o raportare a viziunii sale cosmogonice la concepția despre lume a lui Goethe, cu scopul de a-și intensifica și față de el notele de originalitate. „Eroul prea cunoscut al unui mare poem dramatic, (spre care ne îndrumă cu acest scop) se întreabă — spune dlui — dacă la început a fost Cuvântul (Ideea) sau Fapta. Eroul prea cunoscut hotărăște precum hotărăște. Din parte-ne vom răspunde: la început n’a fost nici Cuvântul, nici Fapta. Căci la început a fost un fel de categorică și radicală distanțare precaută a divinității față de propriile sale posibilități generatoare (p. 64). „Acceptăm fără șovăire punctul de vedere special al dlui Lucian Blaga, înțelegând rostul său particular, pe care se ridică întreg edificiul gândirii sale. Nu tot astfel de clădă ne este deocamdată și opțiunea lui Faust (căci el este eroul prea cunoscut al aceluia prea știut poem dramatic) și aceasta nu atât în singularitatea pozițiunii sale, cât în comparația

ei cu punctul de vedere categorial al dlui Blaga. Astfel — socotim o operațiune de Logometrie, prin care să se reducă amândouă puncte de vedere la esența lor, n'ar putea decât să intereseze, și aceasta în deosebi, fiindcă pân' aici ea nu a fost încă executată, după cât știm, în largul Filosofiei Românești. Dacă dl. Blaga răspunde cum a răspuns, el nu anulează cătuși de puțin punctul de vedere faustic ci îi alătură doar o altă explicație despre începutul devenirii cosmice, care i se pare mai justă și sub care se înscrie în cascade de un farmec covârșitor, teoria Cenzurii transcendente și a Logosului larvar, despre care am mai pomenit în aliniatul final al amintirii noastre încercări, că ele corespund absolut unui „situs” specific, caracterizat prin „simpatetismul” naturist al Românului.”

Examenuț propus, ne reîntoarce la realitățile expuse în primele două aliniate ale încercării prezente. Pe o pagină a „Spațiului mioritic”, dl. Blaga a trasat de altfel încă acuma câțiva ani pentru amatorii de speculații ontologice în legătura cu examinarea stării „de dor”, o excursie laterală prin Filosofie existențială. După publicarea Diferențialelor divine, aceasta devine stringentă. Pasagiul în scris, în ghilemele din această ultimă carte a dlui Blaga, privind concepția lui Goethe, ne va ajuta de altfel mai bine decât oricare alte realități culturale spre o netă discriminare a „dorului” de „Sehnsuchtul” permițându-ne să surprindem în specificitatea lor, dincolo de momentul dispoziției „spre...” pe care o marchează vocabulele subliniate din urmă, existența însuși a „Logosului” ca principiu de transcendență sufletească. Cu alte cuvinte, „Sehnsuchtul” și „dorul” s'ar revela deci fiecare ca ipostază — germană și românească, — a existenței; a existenței care în întregime se scurge spre „ceva”, prin care omul își făgăduiește izbăvirea de greul singurătății sale; a existenței noastre transcendente, creatoare de lume, în care și prin care, după Heidegger ne înțelegem pe noi înșine. Spre a arăta complexitatea concepției heideggeriene, remarcăm că Logosul nu exclude cătuși de puțin eroarea. Dar permițând erorii să se manifeste, o și deosebește îndată de adevăr. Punct de vedere în deosebi fecund pentru înțelegerea mai intimă a acțiunii din prea cunoscutul poem dramatic al lui Goethe.

Analiza poemei goetheene nu trebuie să progreseze necondiționat în sensul acțiunii. Asemenea ea nu trebuie să pornească numai decât dela un text al poetului. Mai întâi, complexitatea poemei interzice oricând speranța unui inventar al ideilor cuprinse în ea; poema fiind un întreg, în care detaliile câștigă înțeles și însemnătate prin iluminarea lor reciprocă, orice alegere ar însemna și o relativizare. Combinând amândouă puncte restrictive, dar orând totuși a ataca problema faustescă în esențialitatea ei, singura cale care ni se oferă în acest sens este aceea, de a cuprinde întreaga problemă, din perspectivă de pasăre, subț chiar faldurile dispoziției spre...” care acționează în substructura psihologică a poemei. Un vechiu distich al lui Angelus Silesius care ne va servi astfel ca punct de plecare, spune:

Du selber machst die Zeit, das Uhrwerk sind die Sinnen;
Hemmst du die Unruh erst, so ist die Zeit von hinnen”;

înfățișând „neliniștea” ca echivalentul „timpului” în înțelesul duratei, ca termen suprem de sezizare al existenței. În frumoasă scenă a exodului, Faust, auzind zăngănitul sapelor, cu care se desfundă mormântul său, pe care el — orbit de „Grija” — nu-l poate vedea, și luând sgomotul muncii, ce-l încântă drept semnele activității intense de cucerire a pământului

inițiată de el pe malul mării, exclamă transportat de fericire; „Clipă, oprește-te, căci prea frumoasă ești.” Momentul plenitudinii sale creatoare a sosit:

„Es kann die Spur von meinen Erdentagen
Nicht in Äonen untergehn.

Im Vorgefühl von solchem hohen Glück
Geniess' ich jetzt den höchsten Augenblick.”

„In” și „prin” această muncă, prin urmare, el se înțelege pe sine; clipa spre care a râvnit el o viață întreagă, spre care l-a dus „neliniștea” lui, aceea neliniște care după Scheffer este însăși esența timpului, l-a urcat pe culmile cele mai înaintate ale plenitudinii sale, astfel încât a b s o l u t u l fiind atins, arătătoarele de pe „ceasornicul” vieții sale cad, ceea ce înseamnă că partea pământescă a existenței sale, legată de lumea „simțurilor”, dintre care „văzul”, simțul specific al lui Goethe, îl părăsise încă de mult, s'a terminat.

(Va urma)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Epigrame

Simpaticul nost, Maliu Bogoe, autorul volumului de epigrame:

„PICĂTURI DE VENIN“.

Cu-o „picătură de venin“
Nu poți avea succes deplin,
Se simte lipsa permanent
A „picăturii“ de talent.

Aceluias, pentru vol. de epigrame:

„FLORI ȘI SPINI“.

Citindu-ți cartea astă noapte
Am râs de m'au trecut sudori,
Văzând că „florile's“ uscate,
Iar „spini“ ... nu-s înțepători. —

Miluță Lapteș Dorna.

RADU TUDORAN:

Un port la răsărit...

Romanul în literatura noastră a apărut abea de puțină vreme. Dela „Ciocoi vechi și noi“ a lui Filimon și până azi n’au trecut decât aproape, o sută de ani, totuș, în acest timp, nici un alt gen literar n’a izbutit să apară mai divers în literatura noastră. Poate prin însăși felul lui, sau poate prin faptul că la noi încă nu s’a putut fixa nici o linie, o ținută de roman.

Prima epocă a acestei sbuciumări epico-literare, o încheie Cezar Petrescu cu „Baletul-Mechanic“ Rebreanu cu „Adam și Eva“, Sadoveanu cu „Izvorul Alb“: sunt punctele care fixează, putem zice, dacă nu o epocă, dar o frământare, o activitate.

Peste această epocă (trec — cu alte opere — și autorii citați) — trece fără succes de fond și durată Teodoreanu, care se stinge la „Tudor Ceaur-Alcaz“, și cu mai mult — și real — succes Gib Mihăescu, care moare fără a da tot ceea ce putea da, „Dona Alba“ fiindu-i sinteza, de până atunci, a posibilităților.

Deși pentru operele citate, anii oscilează, nu se succed, istoricește, cronometric, și ar părea paradoxale afirmațiile de mai sus, totuși, dat fiind diversitatea genurilor și a talentelor care au dus romanul pe drumurile știute, aceasta ar fi sumar trasată, prima epocă a romanului nostru (căci la noi nu se poate vorbi de-un geniu al romanului, nici măcar de-un titan al lui; romanul fiind genul cel mai întârziat în literatură, are nevoie de-un trunchiu puternic și plin, în care, poezia, lirică și epică, precum și genul dramatic să fi ajuns la apogeu, ceea ce nu e cazul la noi, căci noi am început-o cu romanul, cu teatrul, ș’apoi cu poezia. Tradiția noastră literară, arborele culturii noastre e numai scoarță: lovit are rezonanțe de gol — și pe așa arbore am fi pretențioși, cerând să înflorească flori de calitate florilor lui Dostoewski sau Balzac).

A doua epocă a romanului, e o epocă tenebroasă, umplută cu nume șterse, condamnate prin scrisul lor să rămână anonime: futurismul și supra-realismul n’au putut da ceva trainic în roman — iar despre restul condeelor, ele erau adesea de origină judaică sau robite sistemelor. — (nume nu cităm că ar fi cam multe).

Singurul care face parte, oarecum, din așa zisă epocă „a doua“, dar care ese prin calitatea operei lui și se impune, este Mircea Eliade, pe care-l putem numi singurul romancier al ultimei decade — (alături cu lejerul, cu burghezul (prin scris) Octav Dessila și cu indureratul (prin scris) Drumeș).

Celelalte opere, romane, n’au fost altceva decât oscilări, alergări și tatonări într’un teren nesigur; aceștia n’au făcut altceva, decât să întunece orizontul, (editorii erau prea incuți pentru a nu-i edita) să alunge cititorii, grăbind astfel catastrofa: *importul*.

Căci, într’adevăr, dacă bunurile pieții tale nu sunt de calitate și nu satisfac poporul, *trebuie* să aduci din alte părți. — Este o lege economică dela care nu se poate abate nici literatura.

Iată explicația nu a mării, ci a *totalei* invazii a traducerilor, fie din engleză, fie din americană, franceză, germană, fie bune, fie slabe: orice nu-mai să fie *traducere*. Și iată explicația succesului lor:

Lumea era plictisită de așteptare — aștepta ca din tatonările orbetilor autochtoni, ce întunecau scrisul și orizontul lui, să iasă ceva bun, ceva copt; așteptarea fiindu-i încordată și infructuoasă, traduceri (fie amintit: a scriitorilor de elită străini) au fost bine venite, și au suplinit opurile așteptate de autochtoni, dela autochtoni.

În astfel de împrejurări, o carte bună era greu de așteptat, și mai ales un roman...

Ea a venit totuși.

E „Un port la răsărit“... a lui Radu Tudoran.

Cartea, romanul, e o carte judecată matur și prezentată matur.

E cartea care dacă nu tratează o *problemă* în sensul strict al cuvântului, îmbrățișează în schimb o largă și o adâncă sbuciumare sufletească; un peisaj nou și vast.

E cartea marilor plecări. E cartea care cu fiecare filă întoarsă îți amintește de om, de adevăratul om, cu sbuciumările lui, cu dorințele, speranțele, renunțările și observațiile lui.

Te doare par'că fiecare întoarcere de filă a „Portului“, par'că fiecare foaie nu e hârtie cu șire negre, ci suflet, suflet, care palpită, a cărui căldură, a cărui rană și putrejiune o vezi, o simți.

E, poate, singura carte care n'are un început, și căreia nu-i aștepti sfârșitul: e normală, nesintetizabilă ca însăși viața.

Personagiile care trăesc în roman sunt pline, drepte, nelaterale și neschilodite: li se văd toate fețele și toate atitudinile: nu sunt eroi canalizați în acțiunile lor pentru a demonstra o *temă*, și totuși romanul nu e lipsit de ea.

Nu știm cât va trăi „Portul“ lui Radu Tudoran, dar știm că acelaș „Port“ este portul în care fiecare din noi își are locul lui de plecare și de sosire; în care marea este a tuturor, la fel de amară, și de frumoasă pentru toți... „Portul“ lui Radu Tudoran este al unui nu învins, ci *înfrânt*: eroul cărții putea fi un învingător formal, dar atunci ar fi fost un erou și nu un om.

Stilul „Portului“ lui Radu Tudoran este unitar — semn de maturitate epică — observația și analiza fiindu-i mijloace cunoscute, pe care le leagă cu ușurință, nelipsindu-i nici descrierea și mai ales *culoarea* în descrieri.

Umorul, în sensul adevărat și literar al cuvântului este calitatea care nu lipsește din filele „Portului“. Umorul lui Radu Tudoran fără a fi de origine Creangă este totuși de calitatea acestuia „Un Port la răsărit“, este cartea marilor plecări: de-aici plecăm calmi, ne întoarcem — poate — înfrânți și nostalgici.

Dar mai întâi Plecăm.

Nicolae Dufte.

Dincolo de vreme

Iovan Iorgovan

Incadrată în artă, sculptura ne apare ca cea mai izolată ramură a ei. Motive și explicații sunt multe; însăși sculptura prin natura ei și prin concretul ei se izolează, — căci în vreme ce muzica, pictura, se leagă oarecum unitor și ne izbesc — emotiv — unitar, sculptura, lemnul, bronzul sau piatra rămne precis conturată, rece și solitară.

Muzica sau pictura oricât de precis ar fi conturate, simțul nostru „de recepțiune estetică” găsește alte conture și alte orizonturi, în aceleași bucăți, decât cele voit existențe; în sculptură procesul e invers: oricâtă viziune ar avea forma prinsă în piatră, lemn, bronz, în spațiu deci (și ce e sculptura dacă nu studiul, arta, formelor și materializarea lor în spațiu) te silește să revii la granițele — aparent voite, — de artist.

Iată de ce se vorbește mai puțin de arta lui Phidias, decât de a lui Rembrand sau Wagner.

Fără a face un istoric al sculpturii, putem afirma că spre ea s'a dirijat spiritul primitiv, ca și cel modern;

Și mergând pe treapta evoluției culturale omenеști, ne izbim întâi de-un Scopas, Phidias, Praxiteles — și în spatele lor sunt siruni lungi de anonimi — iar numai în urmă, crescând printr'un ev mediu plin cu statui catolice, de-un Leonardo, Rafael, contemporani cu Michel Angelo.

În cadrul acestor vederi privim sculptura la noi, în România. Țara tuturor tragediilor culturale era fatal s'o aibă și pe-a artei formelor. Chinuiți în existența noastră de popor, atunci când ar fi trebuit să i se pună prinele baze, sculptura n'a reușit și s'a resfrânt lateral în (oarecare) arhitectură (bisericească).

Și n'a reușit pentrucă sculptura, ca și arta în general cere timp, liniște și muncă — or noi liniște n'am avut, iar timp au avut pentru lupte și fugă în codru: de muncit am muncit pentru pâine.

Inclinați de natură spre visare, atunci când apele s'au liniștit, arta formelor s'a cristalizat în cel mai delicat, dar oarecum minor gen: acel al artei decorative: deaici porțile noastre cioplite și uneltele și blidurile sau vasele încrustate.

Forma aceasta a durat în timp, și durează; căci într'adevăr la noi abea din 1900 încoace poți vorbi de-o sculptură, dar de import.

— Ar trebuit bine stabilit că o operă de artă e rezultatul unui om care a creat or un creator nu e valabil pentru neamul său dacă nu poartă biologic și adânc pecetea poporului său: Până în prezent istoria nu cunoaște exemple contrarii axiomei de mai sus (Michel Angelo nu putea fi Francez și Rodin sau Burdelle, Italian.)

Sculptura noastră a fost și este o șubredă platformă adusă din străinătate, care separă complet românismul de arte celor ce au clădit pe această platformă.

— Și — în paranteză fie amintit — această platformă, această crustă hădă și rău mirositoare importată din străini, atunci când acolo era putred

de coaptă nu se mărginește numai la sculptură. Aproape toată cultura noastră este clădită pe ea: și dacă în unele locuri s'a spart, este datorită sau uni geniu, sau timpului, singurul factor, poate, în fața căruia non valoarele nu rezistă.

În sculptură un monument greu, uriaș de românesc vine să ș'aseze peste platforma aceasta, ș'o farmă: Iovan Iorgovan.

Venit din cele mai adânci și adevărate origini a neamului Iovan Iorgovan continuă firul rupt, crește și se frământă în sufletul unui mare rătăcit și se înalță apoi sintetizând perfecțiunea formei, armonizată cu fondul, în evoluția plastice românești, de până acuma.

Iovan Iorgovan e masiv, e armonios îmbinat, e bine conturat în spațiu, perfect ca formă și românesc în fond.

Iovan Iorgovan e — poate — un ciclu, Inspirat *din popor* — *din basmele și legendele lui* — un mare semn de bine: căci grecii, creatorii sculpturii au ajuns la desăvârșire prin religie și deci mitologie.

Iată un mare exemplu: și iată că Iovan Iorgovan ne arată că se mai poate lega firul rupt al artei cu — al poporului. Iovan Iorgovan e marele și singurul pilon adevărat pentru noua și adevărate platformă a sculpturii noastre; Iovan Iorgovan sparge vremurile, se înalță undeva sus purtând cu ei verdeața pădurilor țării noastre, și albastrul cerului ei.

Iovan Iorgovan inaugurează un nou și în acelaș timp foarte vechi gen în plastica noastră: al românismului.

N. Crișan

Insemnări

Zădărnicii. Roman. Gh. Croitoru.

Literatura noastră cultă, în general, cea epică, în special, și romanul, în cazul nostru, suferă de-o boală ce ne apare foarte autohtonă.

Romancierii noștri se mulțumesc să scrie, crezând că atâta e de ajuns : e de ajuns să scrii pe copertă : „Roman” ca publicul să te creadă . . .

Și iată că totuși nu e așa ; și nu e așa pentru că roman înseamnă : temă, studiu, sintetizare, creație.

Dintre toate aceste calificative telegrafice **Zădărniciile** lui Gh. Croitoru nu are nici unul.

Cartea e scrisă tineresc, necopt ; cartea nu e judecată — stilul îi e nesigur, acțiunea defectuoasă, cu caractere romantice, prăfuite.

Pentru orientare autorul ar fi trebuit să învețe dela Tolstoi, ce înseamnă **teză** în roman, iar dela un Henri Bordeaux o acțiune analoagă (mai puțin politistă decât a lui Gh. Croitoru).

Însă cum autorul deși — nu ne îndoim, i-a citit — se mulțumește — după ce vre-o 30 de pagini a oscilat, a băjbăit, a făcut salturi inadmisibile pentru **unitate** (spre cunoaștere: una din calitățile principale ale unui roman). Să rezume tema la o frază, ultima, a cărții : . . . „omenirea întregă e un șir nesfârșit de zădărnicii” . . .

Nu ne îndoim de acest axiomatic adevăr, însă omenirea e și o imensă școală și grădină la care omul, artistul e dator să învețe, și să culeagă, domnule Croitoru.

Cartea, așa cum e, are totuși un mare merit : poate fi citită până la sfârșit.

Ceiace e un semn că totuși autorul ei (ne ocupăm mai mult de el că opera-i de debut nu merită) este un epic.

Și pe baza acestei observații putem spune că va fi un bun epic . . .

Atunci când va ști precis ce e și ce trebuie să fie romanul, genul pe care-l îmbrățișează.

N. C.

Nuvela și romanul românesc peste hotare este broșura Dnui M. M. Munteanu apărută recent la Sibiu. Broșura este o plăcută și în acelaș timp documentată informație asupra prozei noastre traduse în străinătate. Cu un efort se putea da ceva mai mult.

„Cum se prezintă traduceri într’o limbă străină oarecare ? Sunt traduceri izolate, sporadice, făcute întâmplător sau se încadrează într’o mișcare organizată pe baza unor norme bine stabilite ?”

„Alte întrebări mai dificile decât toate pot fi de exemplu : ce răsuneț au avut traduceri, de un fel sau altul, asupra publicului cititor căruia i-au fost destinate ? A pătruns într’un cerc larg sau mai restrâns, o operă sau alta ?” Sunt întrebări cari dovedesc că problema traducerilor a preocupat pe autor, însă felul de prezentare e, oricât de bine venit și documentat, bibliografic, deci minor.

Căci dacă un neam e cunoscut prin traduceri literare, de altul, numai menționarea acestui fapt, pentru cercetător cât și pentru public, nu e de ajuns ; autorul a neglijat celălalt fapt : cum a ajuns să fie tradus un autor, pentru valoarea sa sau numai întâmplător.

Fraze ca : . . . „Și azi s’ar putea afla o metodă mai nouă de propagandă, căci a repeta mereu, mereu prin congresele literare internaționale, ca în recentul congres dela Weimar, că nu se poate clădi numai cu materia ei cu spiritul, și pe de altă parte a nu face nimic, a aștepta totul să vină dela sine, fără cel mai mic efort, înseamnă a ne complăce în situația de neam și țară semibalcanică și a nu ne putea niciodată apropia și ține pasul cu țările tinere, ce și-au dovedit vitalitatea și prin organizația lor adevărat totalitară dar și prin eforturile depuse pe toate câmpurile de activitate omenească” . . . dovedesc că autorul nu a tratat matur și **principial** subiectul ales.

—Oricum ar fi însă, broșura rămâne cu o importantă valoare documentară.

N. C.

Domnii abonați, cari doresc să-și reaboneze revista, vor trimite banii pe adresa redacției.

La fel cei cari vor să și-o aboneze.

Manuscrisele se trimit pe adresa redacției însoțite de timbre pentru răspuns. Se va răspunde personal.

Țiimpul și greutățile zilei de azi ne scuză pentru întârzieri de răspuns sau abonamente.

„CONTRAPUNCT”

BCU Cluj / Central University Library Cluj